

ה"פלוידערזאק" - "מאורת הצפעונים" של אפרים דיינרד

מנוחה גלבו

אליעזר בן יהודה, אלכסנדר צדכובים (עורך "המליץ"), רודקינסון ורבים נוספים. הוא עשה זאת בדרך של פרודיות על עתונותם ועל כתבי עת נוספים, פרודיות שנכתבו ברמזים שקופים למדי הניתנים לזיהוי. סטירות ופרודיות חריפות ובוטות מילאו את "המדור התחתון" של "הלאומי", אותו כינה דיינרד "עלי חמד".

כבר בגיליון הראשון של "הלאומי" פרסם דיינרד פרודיה, לרבות ציור שער של עתון בשם "הר ההר". השם כתוב בתוך מגן דוד. זה היה, כנראה, עתון חסידי, ולעגו של דיינרד כוון לעניינים הפנימיים של החסידים.

עלוי חמד

כתב עתו לאנשי עלוביני חסידו פולין המהפלאים. דוקא בנוסח ספרו, מכורו של רבנו הצדיק ר' יעקב-עזר ראזנבאָוער זצוק"ל.
הנלך יאר כסייעתא דשמיא ע"י האי קשישא
מנהיג טוד רוס ביר יענט א יציה,
ויאמרו לו עלה קרת עלה קרת, וכיב בו כינו

הפרודיה אינה רק לשונית-סגנונית, אלא גם עניינית. כך, למשל, כאשר חיפש עורך "הר ההר" שם לעתונו, הוא עשה "שאלות ותשובות מן השמיים על ידי המגיד של הצדיק שלי". מי שהחליט לבסוף על שם העתון היה, כמובן, הצדיק.

"יתכן, שהשם "הר ההר" ניסה לרמוז לעתון "הלבנון"³. בשנתו הראשונה (1863) היה זה עתון של עדת הפרושים בירושלים, אך עם העברתו לפריס ולמיניץ הוא נעשה עתון בעל צביון דתי כללי. בדבריו שבהמשך מצוי עוד רמז, שקוף יותר, ל"הלבנון". כותרת המשנה של הלבנון היתה: "כל דבר אשר ישתוקק איש ישראל לדעתו". דיינרד כתב בפרודיה שלו דברים דומים:

לזכות את הרבים שידע איש יהודי מה שמחייב היהודי לדעת באשר הוא יהודי.

עוד נזכרת העיר "שלם" הרומזת גם היא לזיהוי זה, כיוון שצמיחתו של "הלבנון" היתה בירושלים. "יתכן, שדיינרד מכוון גם ל"המגיד"⁴,

אפריים דיינרד (1846-1930) היה סופר-נוסע וביבליוגרף עברי, שהרבה בנסיעות, חי בארץ ישראל בשתי תקופות שונות, מכר ספרים והתיישב בסופו של דבר באמריקה. אולם, הוא זכור יותר מכל בשל לשונו החדה והתקפותיו הרבות על אישי ציבור, סופרים, אנשי רוח ועתונאים. בקריירה הארוכה שלו מצוי גם פרק בו תקף במיוחד עורכים של עתונים וכתבי עת עבריים, וזאת בצורה חסרת תקדים.

בשנים 1888-1889 ערך והוציא דיינרד שבועון בניו יורק, בשם "הלאומי".¹ השבועון היה מוקדש "לעבודת האדמה, לחכמה ולספרות ישראל". הוא פתח את עתונו במלים אלה:

לכל החפץ לבוא ולהשמיע משפט צדק... אין עוד מ"ע [מכתב עת] לישראל אשר בו יוכל כל איש להביע חפצו, יען שומרים הפקידו המעריכים [העורכים] לפתחי עליהם, וכל סופר אשר יבוא מבלי מחסום על פיו יעמוד אחרי הדלת ולעולם לא יוכל לבוא ולדבר כאות נפשו.²

ואכן, דיינרד עשה בעתונו כאוות נפשו, מבלי כל סייגי נימוס, ולחס בעורכים אחרים, כפי שרמז בדבריו. הוא עשה זאת בשתי דרכים. האחת, בוויכוחים עתונאיים גלויים בנושאים שהיתה בהם מחלוקת במרכזם של החיים היהודיים. כך, למשל, הוא התווכח בחריפות ואפילו בגסות עם הברון רוטשילד על מדיניותו בעניין המושבות בארץ ישראל. בין העומדים לצד הברון היה אליעזר בן יהודה, שאותו חירף וגידף דיינרד. דיינרד ראה בברון, בפקידו ובתומכיהם "שונאי ציון", ואת הברון האשים במסחר באדמת ישראל. כן הגן על האיכרים מתנגדי הברון. עוד יצא דיינרד בגלוי ובחריפות נגד מיכאל רודקינסון, שהגיע לניו יורק, הוציא שם עתונים עבריים ואף ניסה לחדש שם את "הקול", אותו הוציא קודם לכן בקניגסברג. דיינרד אף האשים את רודקינסון בהתנצרות. "הלאומי", אם כן, נקט דרך של ויכוחים חריפים עם מתנגדיו, תוך שימוש בלשון בוטה ביותר.

בוויכוחים מעל דפי העתון באה לידי ביטוי גם הדרך השנייה. העתון הקדיש מדור סטירי לחיים היהודיים, לעתונות העברית ולעורכיה. דיינרד פרסם רשימות סטיריות והצליף ללא רחם בעורכים שונים, ביניהם

פרודיות על עורכי עתונים

שנה לאחר מכן, בשנת תר"ן, הוציא דיינרד מעין כרך של עתונים בדויים בסגנון "הר ההר". לכרך עתונים בדיוניים אלה קרא "פלודידערוזאק" או "מאורת צפעונים"⁵. הכרך בן 100 עמודים, הכוללים שמונה פרודיות על כתבי עת. כלומר, שמונה כתבי עת עבריים בדויים, שאת כולם כתב כמוכן דיינרד עצמו.

בראש ה"פלודידערוזאק" (מילולית: שק מלא פטפוטים, או נאד נפוח), לפני הפרודיות הנזכרות, מצויה רשימה חריפת לשון, בסגנון כתב פלסתר, על עורכי כתבי העת. העורכים, אליבא דדיינרד, רומסים את העם. הם חיות טרף, והוא מונה אותם:

הרעדאקטורים בישראל, המה. הצבי, הנמר והברדלס, הנחש והפיפערנאטער [דרקון או מפלצת אגדית].
חמשה אבות נזיקין המה. החובל בהם חייב ארבע מיתות ב"ד [בית דין] בידי אדם וחמשה בידי שמיים. הם שחבלו באחרים פטורים.
כל הנגעים רעדאקטאר רואה, חרץ מגנעי עצמו, כל חולי ולא חולי הדרוקען (הדפוס), כל מכה ולא מכות ראדעקטאר עברי. [רעדאקטאר — עורך בלשון הימים ההם]

על חידוף וגידוף העורכים נוספו גם קריקטורות שלהם. אלה נלקחו, ככל הנראה, מן העתונות האנגלית. חלק מהן נראות כבעלות גוון אנטישמי, משום האפים הארוכים של הדמויות, שתלקן חבשו כובעים והתהדרו

בסוף הספר (שם, 98-99), מצוי "מכתב" של יוצר ה"פלודידערוזאק" לבנו ה"פלודידערוזאקיל". למעשה, גם מכתב זה מופנה נגד העורכים:

אל הפלודידערוזקיל

ביכעלע! ביכעלע! לך דפוק על דלתות כרתי בני ישראל, ואמרת אליהם לאמר: כה אמר יוצר הפלודידערוזאק הסו אונכם לשמוע קשט אמרי אמת מאיש מעטה אכני חפץ בבלוי סחבתו! שמעו ותהו נפשכם, אל תשמעו אל הרעדאקטורים החמורים המוכרים את עמם בכסף ואמונתם בחנף! [...]

ואם ידנו ויחטאו עוד, יהמו ויילילו, יחרפו ויגדפו את אבי יוצרי, כי אז דעו לכם עמי! כי יד מסתרה נטויה עוד להכותם מכה נצחת, עד בור ינוסו. עד בית משנעים

יובאו זרם מים קרים ישפך על ראשם, עד אם ישונו וירפאו ממשונבתם. אפס אם גם באלה לא יוסרו, כי אז משוכתם תהרנס, וכרשעתם ימותו. קבורת חמור יקברו, ואיש לא יבכה על מותם. [...]

בני! הנני שולח אורתך להטות ירך על החנפים והנוכלים.

שבשנותיו הראשונות ערכו והוציאו לאור א. זילברמן, שהיה יהודי דתי. על שערו של "המגיד" התנוסס ציור של מגן דוד ובתוכו שיל"ת (ראשי תיבות של "שירותי יי לנגדי תמיד"). לימים נעלם מן העתון ציור זה, ומאוחר יותר גם השיל"ת.

לאחר מכן הביא דיינרד מאמר בשם "חדשות בין היהודים". ליד שמו רשום הפסוק: "בשנת ראה נתתי הבקר לעולות לפ"ק". אין, כמובן, כל קשר בין סיכום אותיות הפסוק (גימטריה) לבין תאריך הפרסום — תרמ"ט. יש כאן, למעשה, לעג המכוון לדרך סימון השנים ברבים מן העתונים (אגב, דרך זו רווחה לא רק בעתונות הדתית), ואולי אף רמז לכך שהעורכים וקהל הקוראים אינם אלא בהמות. מעניין יותר המאמר עצמו, העוסק בצדיק מסווראן, מסעו בערים שונות והורדת שוחט מכסאו על ידו, כשבמקומו נקבע יהודי פשוט אך ממקורכי הצדיק. במאמר זה מתקבל הרושם, שכל העולם וכל החדשות מצטמצמים להתרחשויות בחצר הצדיק בלבד.

דיינרד הגדיל לעשות בלשונו הבוטה במאמר, שכותרתו: "על ישוב ארץ ישראל", כותרת שהיתה נהוגה בעתונות התקופה. המאמר רצוף לעג לדרך החשיבה החסידית. להלן הקטע במקורו (שם, 7):

על ישוב ארץ ישראל.

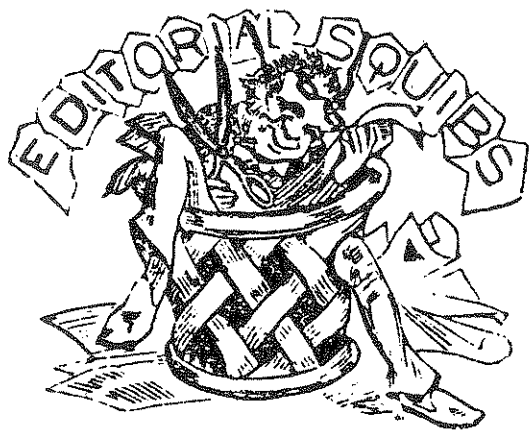
שרה לבן. ה' בהר.

להגלות ולהתירע שבא מארץ הקדושה ארגו מלא אנטיקען ששלה איש יקר מהתם להבא ועומרים למכיר לאחרים, והמה אבנים קטנים מן כיתול מערבי, עפר מארמת קבר רחב, עשבים הנתלשים על קברי הצריקים, ציצית מראשית הגז. מוזהר על קלף תרנוולח, זמר נאה לסעודת ר' הרקא בלשון ארמי, קרנים מהפריה שראה פרעה בחלומי, התקיעה כהשופר שנגעשה מאילו של אברהם אבינו, קמיעות בכתב לבונאי ובלשון אישפניול המסוגל לכל מיני תחלואים רייל, בהסכמת ובחוחם הבייד צדק והמאניים הקרישים בצפת היו אשר כל רו לא אויס להו, ובהלון למקרא כתבא רנא, על כן מי האיש החפץ חיים, רייל חיים בעולם שכלו טוב, ימלא את ידו כסף ויוכה באנטיקין הללו, וישלח את המעות להצדקנית אלמנה הצדיק וצוק"ל. דמי המכר כפי השייער שנתט הצדיקים למשקל, היינו: שלשה הראשונים כל לוס א' רויכ. ציצית כל אנורה חצי רובל אכינאציעס, מוזהר שמונה רויכ, קמיע ה' רובל אכינאציעס, זמר נאה חיי רויכ, וחויץ לזה יש בצלוחיות הטטח בהם אצבע מים של חמי טבריה כל צלוחית עשר רויכ.

הדברים אינם נלעגים רק באופן כללי. כך, למשל, הוא כותב "קבר רחב" במקום "קבר רחל", דבר המהווה פגיעה קשה ברגשותיהם של יהודים. זאת ועוד: הוא לועג גם לתשמישי קדושה.

בסוף העתון הפרודי "הר ההר" הופיע מאמר "על דבר המלחמות בין המלכים". על פי מאמר זה, מעורבים החסידים ב"פוליטיקה העולמית", (הכוונה כאן לפוליטיקה הפולנית) ואפילו מכוונים אותה. דיינרד לא הסתפק בפרודיה זו. בגיליונות הבאים של "הלאומי" הופיעו שוב פרודיות נוספות על כתבי עת עבריים.

השגאה לעורכים בולטת גם בקריקטורות ובקטעים הבאים. הקריקטורה, המובאת להלן בצירוף הכותרת האנגלית, מרמזת על מקורה — כנראה מעתונות סטירית אנגלית.

דיינרד חירף וגינה לא רק את העורכים ככלל, אלא גם עורכים מסוימים ששמותיהם נרמזים (כפי שכבר ראינו). בכל הזדמנות הצליף בצדרכוים, עורך "המליץ":⁶

וחדוש גדול הוא שרוב האפיקורסים מאמינים שאותו מסור "המליץ בין העם והממשלה" (ר"ל כל מה שיארע בין היהודים הוא מספר תיכף להממשלה)... ובכונה העמיד איזה ברחן שינבח עבורו בגיזעטא שלו, באשר הוא בעצמו זקן ושינוי נשברו ואין לו כח לנבוח יותר... (עמ' 37)

הרמז לצדרכוים ברור ושקוף, שכן כותרת המשנה של "המליץ" היתה "המליץ בין העם והממשלה". ועוד הוא אומר על "ארז": "יחפץ ונבו כמו ארז". (עמ' 38) גם עתון "המוסר" מכוון, בוודאי, להמליץ, משום כותרת המשנה הזוהה, שנוכרה קודם לכן.

המליץ בין העם והממשלה, ומויק ליעקב בכל דבר הנוגע ליהודים בפרט ולעניי המרינה בכלל.

מוצא ל... ע"י האי סבא קדישא בן פלוידערוואק הגדול הגבור והטורא

אזוב.

המאמרים נגד העורכים, בתחילת הספר ובסופו, יוצרים מעין מבנה של סיפור מסגרת. אך לדיינרד אין די בכך. בתוך הפרודיות עצמן הוא פרסם "מאמרים" בגנות העורכים. כך, היתה כתבה בשם "חדשות מכל העולם". זו הופיעה בגיליון הרביעי של "הר ההר", ובה מספר הכותב הברוי (דיינרד, כמובן) על יהודי שזייף שטרות וישב ב"חד גדיא", ברח מבית האסורים, נעשה מיסיונר, הגיע לארצות הברית ו"רוצה להיות געזעטניק גם פה". זהו רמז שקוף לרודקינסון, שישב פעם בבית הסוהר. ודיינרד אינו מרפה. במקום אחר, במדור "טלגרמות", מופיעה ידיעה מפורשת יותר נגד רודקינסון: "ניוארק, בשבוע זה יחוג ראדקינזאן חג היובל למלאת חמישים שנה למיום שבתו בבית האסורים". בכתבה פרודית, בשם "בשורות טובות (מליצה)", בעתון ברדי נוסף ששמו "המוסר" כתב דיינרד:

נקול צפרדע על אגמי רפש... נקול דג מלוח על מבוע כד מים רבים... נקול רעדאקטאר בהשמיעו נדבות... נקול האמת לרעדאקטאר עברי... כן קראנו אנחנו יותר מאלף פעמים ולילה אחד שראוי ונכון לייסד ועד באודיסה... כדי שיוכלו... לקבץ ממון רב בעד ישוב ארץ ישראל... שולם לכל האנטיסעמיטען אוהבינו, ושולם לכל הפותח יד לשלם לנו מעות "לא יחרץ" וד' יברך את עמו ישראל בשלומנו. (עמ' 59-60)

האנלוגיה בין קולו של העורך לקולות בזויים (כפי שנאמר בקטע זה בהמשך) היא הנותנת. אין העורך בעיניו אלא מין חיה, עוף או רמש. הוא דומה לכלב, שכן יש לשלם לו דמי "לא יחרץ".

רשימה אחרת, בשם "לכבוד ארץ ישראל" (עמ' 63), מקטרגת על יושרם של העורכים. דיינרד מציגם כשקדנים, כגנבים וכמועלים בכספי הציבור. בהמשך בא "שיר הקאזאק" (שיר הקוזק), שבו מתוארת העתונות העברית כעושקת את העם ושופכת את דמו, וכמובן — בראש העתונות עומדים העורכים:

על פלגי דמעות אחינו
שתולים ארזינו*
ובנחלי דם עמנו
נרחץ פעמנו.
(עמ' 78)

ובסופו של השיר:

מרשעים יוצא רשע
מרעדאקטארים אימה.
ואם מהם תקוו ישע
אוי לכם! יחד הבל המה.

(עמ' 79)

* הכוונה לארז, אלכסנדר צדרכוים, עורך "המליץ".

לעג ל"סיפורי נשים" אלה שלה. גם חותגו של בן יהודה, יונס, השתתף בעתון, וגם לו לעג דיינרד וציין השתתפות "זקנים". אך עיקר הלעג כוון להרחבת הלשון — התחום לו תרם בן יהודה באופן מיוחד. דיינרד כינה זאת "מיתת הלשון". לדוגמא:

ע"ד מיתת הלשון

אהובנו וידידנו ר' חאפ לאפ יחל בשבועיים הקרובים חקי תגרמה בשפולי "הגדי" מתחת. מודענו הוא חכם גדול, ואע"פ שיכתוב בלה"ק [לשון הקודש] מ"מ [?] יבינו גם התגרמים לקרוא את דבריו, מחמת שיוכל לדבר בערבוב לשונות, באופן שהיהודי יחשוב כי הוא לה"ק, והתגרמי יחשוב בטערקיש ממש, ואנחנו מחזיקים לו טיבותא בעד זה, כי בזה יתרחב הלשון, ובזמן קצרה יהיה לה"ק טערקיש ככל הלשונות, ואז יוכלו גם הנשים והטף לדבר כמו שאנחנו מרברים, ומה שאומרים המקפידים כי יהיה לה"ק ללשון זארגאן [יידיש] נאמר, מי יתן והיה אדרבה ואדרבה, ואלמלא הזארגאן הלא לא יכלנו לדבר בלה"ק, ולא יכלנו לעשות חברה ששמה "שפה בלולה" ואתם בעלי הלה"ק, באם שתחפצו לדבר בלה"ק ג"כ, אלמד אתכם מה לעשות. בכל גלין מהגדי נערבב מלות מלשון ערבי, טערקיש, טאטאריש וציגינריש [שפת הצוענים] כדי שלא יקצר לכם הלשון לדבר ולכתוב בזארגאן ממש, ותוכלו לדבר במלות הרבה עד שתבקע בטנכם ולנו תחזיקו טובה מן הסתם, בבשליקס [בישליק — מטבע תורכין] אחרים ונאמר לכם חן חן. (עמ' 85-86).

דיינרד לעג אף למלים שבן יהודה יצר מפעם לפעם בעתונו וכינה אותו "קטן המצרי":

ואלה המלות שתשתמשו בהם בדבורכם בלה"ק, שמשאי. כערבית הוא יעה ובלה"ק מטאטא מחמת שמשמשין בו לטהר את הבית, כשאמר ושמתי כרכר שמשותין...

"פיפערנאטאר" הוא מלשון ציגינעריש, וטוב מאד לערבב המלה הזה בדבור, כמעשה, כבשול, בטגון, ועל כל צרה שלא תבוא. "שנר" (שנארער) הוא שם עצם פרטי להאוכל ואינו עושה בין שהוא רעדאקטאר של הגדי או אחר מהקורפונדטן שלו ואפילו אם תמות הגדי ולא ישאר ממנה רק "העור" זה יהיה שמו לעולם. (עמ' 86-87)

התנגדותו של דיינרד לבן יהודה באה גם מתוך התנגדות כנה להרחבת השפה לכיוון הערבית, בעוד שהוא וסופרים רבים אחרים דרשו את הרחבתה לכיוון הארמית. ואכן, שפתו של דיינרד מלאה ארמיזמים. עוד לעג דיינרד לבן יהודה על יחסיו עם מונטיפיורי. דיינרד ראה בזאת השפלה ותנופה:

ברוך הבא!

יום ט' שלשים וארבעה ימים לחדש ספטמבר בא לעירנו הרוזן ר' יעקיל ביחד עם הפלונתיטשע שלו הגבירה ניטע שאסיע שתחי' ובקרו את כל המקומות הקדושים וגם אותנו כבודו שהניחוננו לעמוד אצל סף ביתם וגם הניחו לנו נדבה הגונה, ונאמר להם ישר!

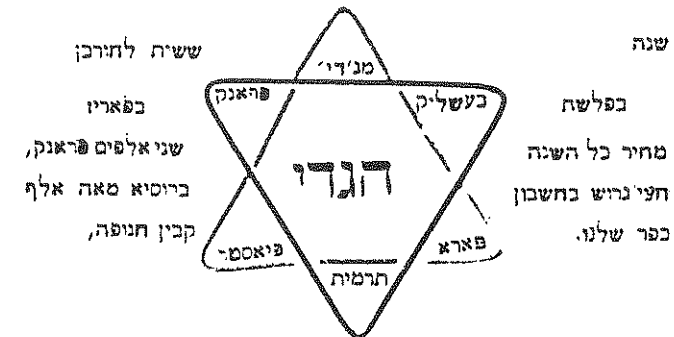
לדעת דיינרד, בן יהודה הוא איש קטן, עליו כתב: "זזה יצעק מע' מע'!

החתימה "אזוב" שבקטע דלעיל חושפת אף היא רמז גלוי ל"ארז". באותה תקופה נהגו (היתה זו המצאתו של י"ג) לקרוא למיקרוסקופ "זוכית אשר האזוב אשר בקיר יראה בה כארז אשר בלבנון". ואם לא די בכך, הרי שדיינרד הזכיר בכל פעם את היות צדרכים חייט (אם כי למעשה היה רק בעל בית מלאכה לחייטות) וחיארו כמין בעל חיים מוזר בעל זנב (שם, 76).

התקפות על בן יהודה

בפרודיות אלו הרבה דיינרד לתקוף גם את אליעזר בן יהודה. הוא עשה זאת בדרכים שונות. חלק מן הפרודיות על העתונות נקראות בשמות בעלי חיים, כדי להעלות אסוציאציה ל"הצבי", עתונו של בן יהודה. שני עתונים בדיוניים זכו לשמות "הגדי" ו"הצפיר".

גלין לשבועות, לחנכה, לניטל, ליימ כסלה לחוה"מ פורים לליג בעומר ולסעודת מצוה, למיתת הלשון, לספורי נשים וקנים, לחלשות, ועניי מדנים.

נאריך ונקצר עיי בן המצרי, כארבע אצבעותיו, וכרם בני יהודה.

הייתה ירושלים מרמס לרגל השיר והחטור (כתוב הדר על לוח לבי)

בצילום המובא לעיל (שם, 83), מתמקד הלעג בדרך נתינת התאריך. בן יהודה נהג להביא את הספירה מן החורבן, במקום את מניין השנים המקובלות. זאת ועוד. חמרה בן יהודה השתתפה בעתוני בעלה, ודיינרד

דיינרד לא הניח ידו גם מן המלמדים הריקניים, שכל רצונם למצוא חן בעיני נשים. שם המאמר הוּן בכך הוא "חינוך ונערים". במקום לדבר בו בענייני חינוך הוא מסיט את הדברים להצלפה במלמדים.

טלגרמות נלעגות

במאמרים בתחום הפוליטיקה העולמית הצליף דיינרד גם במדינאים זרים כמו ביסמרק (שלא אחת הוא מדגיש את דמיון שמו למלה היידיית "סמארק" – נזלת).

טעלענראמור

בוניץ, המלך מדייטשען לאנר שאף טאכאק הרבה בחוטמו ויזורר ג' פעמים, וזה הוא סימן רע למלחמה.

האצפלאץ (פלך ראדאם) שר החיצון לממשלת הלילה נתן צו שכל היהודים ונפרט הנשים והבורים יוכלו להיות חסירים אעפ"י שלא יבינו מה שיתפללו, (כואו ונחזיק טובה להרירדאקציע שלנו שבהשתדלותה נעשה כל זה).

יעהופיץ (פלך זאמושטיש) גזירה רעה על ישראל תבוא בקרוב, ואות נאמן ע"י, כי בהלומנו ראינו עורבא פריח! מהרו כסף! מהרו זהב! פן תצא כאש חמת הפלוגיטיטע שלנו.

צעדער באווקע (פלך פלוטאווסקי) דהשר סמארק נהק ופתק איזה פעמים וע"י זה ירד מילאן מכסא מלכותו, ויש אומרים שהשר שלו בשמים ישן שינת הצדקדים ברגע ההוא, ושכח לשמרו כראוי, וע"כ ירד מגדולתו (נעביך??)

למעשה, כל מאמר בעתון הפרודי של דיינרד הוא חיקוי למדור שלם בעתונות העברית.

למדור "בשורת ספרים", שהיה נפוץ ברוב העתונים העבריים, לעג דיינרד במיוחד. לדוגמה, "בשורת ספרים" ב"הר הר", שהיתה פרודיה על העתונות הדתית:

קול מבשר ואומר שבקרוב יבא למכבש הדפוס ספר קדוש ונורא המלא פלאי פלאים מהצדיק הקדוש ר' וועלווילי יחי', והוא כולו מלוקט מפירושים טייטשלעך ["בעלי משמעות"] שנמצאים בכל ספרי הצדיקים.

כגדי וכצבי. כאן נערכת הקבלה בין "הגדי" ל"הצבי", והעורך מועמד במעמד משפיל. הנה כי כן, נושא העורכים — בכלל ובאופן ספציפי, העסיק הרבה את ה"פלוידערוזאק". העם, שקורא עתונים של עורכים כאלה, הוא עם אומלל, סבור דיינרד. בקריקטורה שלפנינו ובשיר שלידה פותח דיינרד את ה"פלוידערוזאק".

יהודי אמלל!
ככור בירי נבלים,
כארץ רחבת ידים,
הנך עמי, אסור כנבלים,
יגלגלך, ירטסוך כרגלים,

החתול של הרבנית

בנוסף לגינוי העורכים, לרבות עורכי העתונות הדתית, שם דיינרד ללעג גם את העולם הדתי. בעיקר חקף דיינרד את החסידים. הוא הצליף בחריפות מיוחדת ברבנית מבריסק (רעייתו התקיפה של ר' יהושע דיסקין, מחשובי הרבנים בירושלים), וחזר על כך פעמים אחדות. במדור "טעלענראמעס מירושלם" כתב: "הרבנית מבריסק שלחה שני שלוחים מאנשי שלומה לפרוץ לקנות שם משי מצופה בזהב לתפור מכנסים בעד חתול הצדקנית לחג הפסח." (עמ' 88) עניין הרבנית והחתול חזר פעמים רבות על רקע הטענות בדבר אי הצדק שבחלוקת כספי החלוקה והאשמת הרבנים, הלוקחים לעצמם מן הכספים.

עוד לעג דיינרד לדתיים בעתון "הר הר" (גיליון 4). העתון פתח ב"אגרת ללמד לחוננים דעת", ולאחר מכן הופיעה רשימה של הניגונים מיום כיפור. ליד כל שם של תפילה צורפה הערה משפילה. כן הובאו שמות של תפילות ולידם הערות מגוחכות, שעשו פלסטר את התפילות המקודשות ביותר ליהדות. דיינרד לעג גם לשכרותם של החסידים. לפי דיינרד, ברומו של עולם החסיד עומדים הי"ש והאוכל, ואלה שומרים עליו "שלא יפול ח"ו [חס וחלילה] לקטנות המוחין". דיינרד לא נמנע גם מללעג לרפורמים:

הטפשים הללו [הרפורמים] מתפארים עוד שהמה יהודים אמיתיים, ואנחנו רק חצי יהודים, ועושים כקופים קצת מעשים כמו יהודים רחמנא לצלן, היינו שיש להם קלויסטער [כנסייה] גדול שהם קוראים אותו "טעמפעל" בלע"ז, ומתפללים שמה — תמחלו לי שטעיתי, כי באמת אינם מתפללים רק הגלח [כימור] שלהם שקורין ראבינער או פריידיק [מטיף] הוא מתפלל, כלומר שט — ובשבת עומדים בהקלויסטער שלהם כגויים ממש בלי היטעל וקאפעלוש [כובע] ובלי שליתים, ובאים בעגלה ובמרכבות להטעמפעל בשבת... (עמ' 80)

הרביתי כמאמר זה בציטוטים. ועם זאת הבאתי רק על קצה המזלג. המעניין בכך, שעתון היתולי-סטירי רב כמות זה נועד לביקורת העתונות כבר בסוף המאה ה-19, כשהעתונות העברית התפתחה ורכשה לה מעמד חשוב. יש להניח, שדיינרד היה מצוי בסוג זה של עתונות משום שליטתו בשפה האנגלית, שאפשרה לו להכיר ולהתוודע לעתונות הסטירית האנגלית, שבוודאי השפיעה עליו ככיוון האמור.

☆☆☆

1. בשער העתון (השבועון) רשום "הלאמי". לנוחות הקריאה אשתמש בכתיב המלא — "לאומי".
2. הגיליון הראשון הופיע בעשרה בטבת תרמ"ט (14 בדצמבר 1888).
3. הלבונון, ירושלים, פריז, מיינץ, 1886-1886, בעריכת יחיאל ברי"ל ואחרים.
4. המגיד, ליק (פרוסיה), 1856-1892, בעריכת א. זילברמן, דוד גורדון ואחרים.
5. התאריך על פי דיינרד עצמו. ראה: קהלת אמריקה, סט. לואיס, תרפ"ו. ספרים שנדפסו באמריקה 1735-1926: "הפלוידערזאק, או מאורת צפעונגים, גאזעטא כללית בעד כל העולם והקורא בה בכוונה יזכה לחיי העולם הזה ומבטחני בו שלא יצטרך עוד לקרוא שום גאזעטא בעולם." ניוארק, תר"ץ. "הספר כתוב ברוח סאטירי ובשפת החסידים." ערך 664.
6. המליץ, אודיסה ופטרבורג, 1860-1904 (עם הפסקה בשנים 1873-1878). בעריכת אלכסנדר צדרבוים-ארוז וליאון רבינוביץ.

גם מדורי המדע, שהיו נפוצים בעתונות העברית דאז, הושמו ללעג — הן המדורים והן כותביהם. להרכבי, שנהג לכתוב רבות ב"המליץ" הוא קרא הרבכי ועשה עבודתו לעפוא דארעא. הגה חידה בשם "שאלה הנדסית", מגוחכת כמובן, שהביא:

השם "טפש" כנודע בגימטריא 389. השם "נחום" הוא בגימטריא 104 ומעתה נשאל את הקוראים של "הצפיר": כמה פעמים 389 ימצאו בכל שורה מהגיזעטא שלנו. וכמה פעמים 104 נמצא בגיזעטא שלמה שלנו?

ובחזרה לחתול של הרבנית מבריסק ולרודקינסון:

ירושלים, (פי' ליטא) אחת הפוזמקאות מחתול הרבנית
מבריסק נפסלה ערב פסח לאחר שיש, שאון הרבנים
נחול מאה, רכני ירושלים פוסלים את החתול
כדין חמץ נוקשה. אומרים, כי אם לא תשמע החתול
לאיטור הרבנים, או יצוו להכריז עליה חרם אצל
החורכה בתרועה וקול שופר,
נו יארק, בשבוע זה יחונג ראדקינאן הג היובל
למלאות חמישים שנה למיום שבתו ככית האסורים.